

Detstvo v ranom novoveku nebolo obdobím bezstarostných hier, vzdelávania a oboznamovania sa so svetom dospelých. Často to nebolo v plnej miere dožičené ani deťom z privilegovaných, šľachtických, ba ani kráľovských rodín. Vysoká detská úmrtnosť bola obvyklá nielen v časoch epidémií, ale bola bežným sprievodným znakom demografického vývoja. S hromadným očkovaním proti kiahňam roku 1801 začal v Uhorsku bratislavský mestský lekár Zachariáš Husty (Huszty), dovtedy choroba predstavovala najväčší postrach celých generácií.

Výchova a VZDELÁVANIE na prahu novoveku

EVA KOWALSKÁ

Ak sa deťom podarilo prežiť najrizikovejšie obdobie raného detstva, rýchlo sa zaradovali do bežného chodu domácnosti. V organizácii rodiny panovala prísna hierarchia a deťom sa už od veku 5 - 7 rokov prideliovali špecifické úlohy, ako napríklad starostlivosť o drobné zvieratstvo, pasenie hydiny a dobytky, pomoc pri ľahších poľných prácach, upratovanie v dielni, opatera mladších súrodencov. Ani šľachtické deti nebývali ušetrené prípravou na sociálne úlohy, ktoré im vyplývali z ich postavenia. Príprava na to „byť šľachticom“ zahŕňala nielen formálne vzdelávanie, ale aj zaobchádzanie so zbraňou, jazdu na koni, správanie sa v spoločnosti. Deti veľmi rýchlo opúšťali rodinný kruh a odchádzali najprv do dostupných škôl, ktoré bývali spojené s internátmi (konviktmí). Aj v Uhorsku existovala od 16. storočia hustá sieť najprv mestských, neskôr rádových gymnázií, ktoré viedli najmä jezuiti a piaristi. Výchovu dopĺňal, pokiaľ to bolo možné, aj pobyt na šľachtických alebo panovníckych dvoroch, kde sa mladíci ako pážatá stali súčasťou dvorskej spoločnosti. Toto odlúčenie od rodiny však vyvažovalo získavanie kontaktov a priateľ-

GRÓFKA TERÉZIA VON TRAUM-ABENSPERG, JE NA DETSKOM PORTRÉTE ZOBRAZENÁ AKO DOSPELÁ. V SÚLADE S MÓDOU MÁ PAROCHŇU, NAPUDROVANÝ ÚČES A JE SILNE NALÍČENÁ.

stiev s patrónmi a vrstovníkmi, ktoré tvorili pre ďalší život veľmi významný sociálny kapitál. Od 16. storočia sa súčasťou prípravy mladých ľudí - pravda, výlučne chlapcov - stali gavalierske cesty po rôznych krajinách Európy. Mladíci často už vo veku 12 - 14 rokov na nich spoznávali dvorský život, neobchádzali ani pozoruhodnosti tej-ktorej krajiny, akadémie či univerzity. Zväčša nešlo o dlhodobé pobyty, obohacovali však obzor poznania a stali sa otázkou prestíže pre obe strany. Napríklad Wittenberská univerzita roku 1616 považovala za česť ustanoviť na obdobie jedného roka za svojho rektora syna uhorského palatína Juraja Turza (Thurza), 18-ročného Imricha. Ranonovoveká spoločnosť považovala deti v princípe za malých dospelých. Na prvý po-

hľad to udrie do očí pri dobových portrétoch - deti sú vždy zobrazené v odevu, ktorý bol len zmenšenou kópiou odevu dospelých, navyše so všetkými atribútmi stavu (nástrojmi, zbraňami, rodovými erbmi). Rovnaký pohľad na deti však platil aj v sfére náboženstva. Deťom sa pripisovali také isté mentálne vlastnosti ako dospelým a považovali sa za plne zodpovedné napríklad aj v prípadoch čarodejníctva. Detské telo sa pokladalo za schránku pre diabla a jeho zničením sa netrestalo dieťa samo, ale diabol, ktorý ho posadol.

Koedukácia - neznámy pojem

Prežívanie detstva zásadne charakterizovalo prísne oddelenie výchovy a vzdelávania chlapcov a dievčat. Školy okrem najnižšej, elementárnej triedy boli určené výlučne pre chlapcov. Vzdelávanie aj výchova sa orientovali podľa sociálnej úlohy pohlaví a neposkytovali veľa priestoru na individuálne záujmy a záľuby. Paradoxne sa takým miestom pre dievčatá stali kláštory, kde bol pobyt vykúpený zrieknutím sa vlastnej rodiny, no na druhej strane toto prirodzené poslanie nemuselo byť pre dievčatá vždy šťastným naplnením ich života. Vydávali sa totiž v 14 - 15 rokoch a nebolo neobvyklé, keď pred 20. rokom mali za sebou niekoľko pôrodov, hoci to katolícka ani protestantské cirkvi príliš neschvalovali. Kláštorň život umožňoval aspoň v obmedzenej miere realizovať napríklad záujem o vlastné vzdelávanie a pedagogické ambície. Mohlo sa tak stať v rádoch, ktoré sa venovali vzdelávaniu dievčat (uršulínky, notredamky). Práve v podobnej kláštornej škole Notre Dame v Bratislave pôsobila v rokoch 1781 - 1803 matka Stanislava Konhartová, známa aj ako hudobná skladateľka. Kláštory však neboli dostupné pre všetkých - očakávalo sa prinesenie „vena“. Dievčatá, ktoré hoci len kratší čas pobudli v kláštorňých výchovných ústavoch vedených mníškami - konviktoch, si museli doniesť vlastné postele a bielizeň. Za pobyt v nich sa zväčša platilo. Kláštorňé školy poskytovali kvalitnú prípravu: svetská zahŕňala základné pred-

